

Acta Beregsasiensis

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ

A Scholarly Annual of Ferenc Rákóczi II.
Hungarian College of Transcarpathia

2009
VIII. évfolyam, 1. kötet
Том VIII, № 1
Volume VIII, № 1

Acta Beregsasiensis

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II

2009/1
VIII. évfolyam, 1. kötet / Том VIII, № 1

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG: Soós Kálmán, Orosz Ildikó, Cserniczkó István, Barkáts Jenő
A KÖTETET SZERKESZTETTE: Penckófer János, Kohut Attila

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ: Шовш К., Орос І., Черничко С., Боркач Є.
ЗА РЕДАКЦІЮ: Пенцкофер І., Когут А.

KORREKTÚRA: G. Varcaba Ildikó / Коректура: Г. Варцаба І.
TÖRDELÉS: Garanyi Béla / Верстка: Гороній А.

A kiadvány megjelenését a

támogatta

A kiadásért felel: Orosz Ildikó és Soós Kálmán / Відповідальні за випуск: Орос І., Шовш К.
ISBN: 978-966-7966-76-8

Készült: PoliPrint Kft., Ungvár, Turgenyev u. 2. Felelős vezető: Kovács Dezső

Tartalom

Történelem

BRAUN LÁSZLÓ: Történelem és identitás. Gondolatok az azonosságtudatról, a hovatarozásról és a nemzeti-közösségi érzésekről	7
LUKÁCS ATTILA: A magyar–magyar kapcsolatok alakulása (1944–91). A magyar–magyar kapcsolatok és a szovjet korszak	15
BERECZKY GYÖRGY: A sztálini és hrucscsovi nemzetiségpolitika a korabeli kárpátaljai sajtóban, összehasonlító jellemzésük	29
SZAKÁL IMRE: Podkarpatszka Rusz jelentősebb pártjainak szereplése a nemzetgyűlési és tartományi választásokon 1924 és 1938 között	37
BARÁTH VIKTÓRIA: A donbászi munkaszolgálat a kigyósi túlélők emlékezetében	55

Honismeret

BARTA KÁROLY: Mezővári lakosságának összetétele	69
BALLA ANDREA: Nagydobrony családnevei a XX. század elejétől napjainkig	79

Nyelv- és irodalomtudomány

СЛИЗАВЕТА БАРАНЬ–СТЕПАН ЧЕРНИЧКО: Дослідження українсько-угорських міжмовних контактів у Закарпатському угорському інституті ім. Ференца Ракоці II	91
BÁRÁNY BÉLA: A sors koncepciója Vaszilij Grosszman <i>Élet és sors</i> , illetve Kertész Imre <i>Sorstalanság</i> című regényében	113
ТУРЯНИЦЯ Ю. Д.: Поет великої любові до людей, до України. А мати – мадярка, батько – француз	123

Pedagógia

ХИЖНА О. П.: Компетентність учителя початкової школи як важлива умова успішності художньо-педагогічної діяльності	131
HUSZTI ILONA: Angoltanárképzés Beregszászon	141
SZILÁGYI LÁSZLÓ: Language learning strategies used by successful and unsuccessful language learners in the process of learning English as a foreign language at the Transcarpathian Hungarian Institute named after Ferenc Rakoczi II	147
BALOGH LÍVIA: Kárpátaljai magyar iskolai értesítők adatbázisa	161
LESKU KATALIN: A környezeti nevelés gyakorlata a Kecskeméti Főiskola Tanítóképző Főiskolai Karán	171

Gazdaság, környezet és turisztika, fauna

СПАСЬКИЙ Г. В.: Економічні засади створення спеціальної економічної зони “Берегово”	183
MELYNCSOK ADRIENN: Gazdasági átalakulások Kárpátalja mezőgazdaságában az elmúlt évek statisztikai adatai alapján (különös tekintettel a növénytermesztés helyzetére) ...	191
RÁCZ BÉLA: A <i>Nagymuzsaly-A</i> lelőhely pattintott kőszköz-gyűjteményének nyersanyag típusai	205
LÁSZLÓ GYURICZA–SÁNDOR BERGHAUER: Probleme der Bewertung der Naturbedingungen im Tourismus	213
DR. KOMONYI ÉVA–CSOMA ZOLTÁN–DEMETER LÓRÁNT: A Nagy-hegyen található meddőhányó kihatása a környező vizek állapotára	221
KOLOZSVÁRI ISTVÁN–ILLÁR LÉNÁRD: A Tisza tiszaujlaki szakaszán élő szitakötőfajok faunisztikai felmérése	231
Eseménynaptár	241

BALLA ANDREA*

Nagydobrony családnevei a XX. század elejétől napjainkig

Rezümé Jelen tanulmányban Nagydobrony családneveit vizsgálom a XX. század elejétől napjainkig. A névanyag gyűjtése és bemutatása szinkron és diakron jellegű. A családnévanyagot a református egyház legkorábban fellelhető anyakönyvei és a Nagydobronyi Községi Tanács adatai alapján elemzem. A névanyag rendszerezésekor a nevek etimológiájára, a névadás indítékára, a nevek megterheltségére, gyakoriságára és szófaji sajátosságaira helyezem a fő hangsúlyt. A vizsgált időszakban 208-féle családnevet jegyeztem fel. A nagy megterheltségű neveket körülbelül a lakosság fele viseli. A családnevek tipológiai osztályai közül a leggyakoribbak a személynévre, helynévre és a foglalkozásra utaló családnevek. Ezek a nevek teszik ki a névállomány mintegy 72%-át. A családnevek 22%-a más nyelvből származik. Legnagyobb számban e tájegység ukrán, orosz lakosságának családnevei kerültek át. Morfológiai vizsgálat szempontjából a családnévállomány 54%-a képzett, 46%-a pedig képző nélküli.

Резюме У своїй роботі досліджуємо прізвища с. В Добронь від хх ст. до сьогодення. Збирання і аналіз матеріалу носить синхронний і діахронний характер. Даний матеріал аналізуємо на основі найдавніших свідочств про народження, які знаходилися в реформаторській церкві і даних сільської ради с. В. Добронь. При систематизації матеріалу основну увагу звертаємо на етимологію, навантаження, частоту прізвищ і своєрідність частини мови. Предметом дослідження стали 208 прізвищу. Серед типології прізвищу найуживанішими є такі, які носять особливий місцевий і професійний характер. Дані прізвища складають 72% досліджуваного матеріалу. 22% прізвищ іншомовного походження. Найбільше запозичень прізвищ з української та російської мови. З точки зору морфологічного дослідження 57% прізвищ утворені суфіксами, а 46% безсуфіксальним способом.

A családnevek sokat elárulnak a település múltbéli életviteléről, gondolkodásmódjáról, értékrendjéről. A névállomány – főleg falvakban – a társadalmi fejlődés, a falusi életforma megváltozása folytán szinte teljesen átalakulóban van. Időszerű lenne a határon túli területek névállományának minél teljesebb feltárása. Munkámmal ehhez szeretnék hozzájárulni, mivel tudomásom szerint ilyen jellegű leírás még nem jelent meg a kutatott településről.

A magyar vezetékneveket ugyanaz a szokás és szükséglet hozta létre, mint máshol Európában, így a magyar vezetéknevtípusok szinte mind megtalálhatók más népek vezetékneveiben is (Kálmán 1969: 74).

„Családnévnek csak akkor tekinthetünk egy névtípust, amikor az valóban a családot jelöli, tehát az egész család, fölmenők és leszármazottak viselik, vagyis öröklődik” (Hajdú 2003: 732).

A magyar családnevek a személynéven belül az első helyen állnak, mivel a családnevek a keresztnévek mellett jelzői funkciót töltenek be, és a magyar nyelvben a jelző mindig a jelzett szó előtt áll, ellentétben az indoeurópai nyelvekkel, ahol a jelző általában követi a jelzett szót.

Kutatásom több mint száz évet ölel fel. Bemutatom, hogyan változott Nagydobrony családnév-állománya a XX. század folyamán. A névanyag rendszerezésekor a nevek etimológiájára, a névadás indítékára, a nevek megterheltségére, gyakoriságára, szófaji sajátosságaira helyezem a fő hangsúlyt. Az írásváltozatot (pl.: *Tót* és *Tóth*, *Biró* és *Bíró*) nem tekintem önálló névnek.

* Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának PhD-hallgatója

Az adatok hiányosan álltak rendelkezésemre. Négy időszakban vizsgálok a családnévállományt a XX. század elejétől. 1913-tól 1932-ig a családnévanyagot korabeli jegyzőkönyv presbiteri névsorából rekonstruáltam.

Az 1948-tól 2006-ig terjedő három időszak alapjául a református egyház anyakönyvi kivonata szolgált. 1956-tól 1980-ig hiányoznak az adatok, ezért azokhoz nem tudtam hozzájutni.

1. A családnevek mennyiségi elemzése

1. táblázat

	1913–1932	1948–1955	1981–1995	1996–2006
személyek száma	182	667	1144	679
nevek száma	12	75	141	130
megterhelés	15,2	8,89	8,11	5,22

A nevek számában folyamatos növekedés figyelhető meg, változatosabbak a névtípusok, ebből kifolyólag a megterhelés csökkent. A névkincs 1981 és 1995 között gazdagodik nagyobb mértékben, aminek a hátterében ukrán, ruszin családok betelepülése áll. Ezek a családnevek azonban nem emelik az egyes nevek megterheltségét, mivel általában a ritka előfordulású nevek kategóriájába tartoznak. A településen a nevek megterhelése a század végére 6% alatt maradt.

Azokat a neveket, amelyek a XX. században az összeírásokban végig fellelhetők, állandó családneveknek tekintem. Ezeket a neveket törzsökös neveknek nevezi a szakirodalom. Törzsökösnek az olyan családnév tekinthető, amely régtől honos a településen, függetlenül a gyakoriságuktól (Hajdú 1994: 152). Ilyenek például: a *Badó, Bak, Balog, Benedek, Bálint, Bátyi, Biró, Géci, Herceg, Hete, Hidi, Katona, Molnár, Misák, Nagy, Nyomó, Pinte, Ráti, Szanyi, Szilvási, Verba, Vinda*.

208-féle családnév figyelhető meg, a neveknek van egy törzsanyaga, amelyek minden összeírásban végig szerepelnek a XX. század folyamán, tehát minden időpontban ott van a névanyagban. A 208-féle néven körülbelül 5700 személy osztozik.

2. A családnevek gyakorisági vizsgálata

Gyakorisági szempont alapján három kategóriába sorolom a családneveket: nagy gyakoriságú nevek, közepes gyakoriságú nevek, kis gyakoriságú nevek. Nagyon gyakorinak a nagy megterheltségű családneveket tekintem, azokat, amelyeknek a százalékszámuk 3-nál nagyobb. A közepes gyakoriságú nevekhez azokat a neveket sorolom, amelyeknek a személyekre vonatkozó százalékszámuk 3 és 0,5 között van. A többi a kis megterheltségűekhez osztályozom.

2. táblázat. Nagy gyakoriságú családnevek

	1913–1932		1948–1955		1981–1995		1996–2006	
	családnév	%	családnév	%	családnév	%	családnév	%
1.	Szanyi	25,7	Szanyi	13,2	Szanyi	10,8	Szanyi	10,0
2.	Hidi	25,3	Hidi	8,2	Hidi	7,7	Balog	7,5
3.	Balog	9,8	Katona	8,1	Balog	7,2	Molnár	6,8
4.	Molnár	9,8	Molnár	8,1	Katona	6,2	Hidi	6,5
5.	Bátyi	9,3	Balog	6,4	Molnár	5,4	Katona	5,4
6.	Badó	6,6	Badó	3,9	Badó	3,4	Ráti	3,8
7.	Ráti	5,5	Pinte	3,6	Pinte	3,3	Misák	3,7
8.	Pinte	3,8	Bálint	3,3	Pap(p)	3,1		
9.			Hete	3,3	Ráti	3,1		
10.			Pap(p)	3,1				
11.			Nagy	3,0				
12.			Ráti	3,0				
Össz.		95,8		67,2		50,2		43,7

Az első vizsgált korszakban, azaz 1913–1932 között csupán 12 különböző nevet találtam a presbiteri összeírásokban. Ezek közül az első nyolc a gyakori, kettő a közepes és kettő a kis gyakoriságú nevek közé sorolható.

1913–1932 között 8 név tartozik a leggyakoribb nevek közé, 1948–1955 között 12, 1981–1995 között 9, 1996–2006 között pedig 7 név van, amelynek százalékszámát 3 illetve 3-tól nagyobb. Többnyire ugyanazok a nevek ismétlődnek mindegyik időpontban. Jól kitűnik mindegyik gyakorisági sorból, hogy az első két név százalékszámát a meghatározó, a következő nevek aránya ugyan csökken, de erősebb leszakadást csak a hatodik pozíciósámtól figyelhetünk meg.

Mindegyik időszakban az első helyen a *Szanyi* családnév szerepel. A lakosság jelentős százalékát jelöli ez a név, azonban érzékelhető a folyamatos csökkenés. Ennek oka lehet a családnévanyag bővülése, gazdagodása más nevekkel. A *Hidi* családnév százalékos részesedése folyamatosan csökken, de az első 3 időszakban végig a 2. helyen áll, 1996 és 2006 közötti időszakban azonban a 4. helyre került (25,3→8,2→7,7→6,5). A *Ráti* családnév a 2. időszakban visszaesik, de ehhez képest, a 3. és a 4. időszakban lakosságon belüli aránya növekszik. A *Badó* és a *Pinte* családnév az első három időszakban szerepel a leggyakoribb nevek között, a negyedik szakaszban a közepes gyakoriságú nevek közé tartozik. A *Bálint*, a *Hete*, a *Pap* és a *Nagy* családnevek csupán a második vizsgált időszakban szerepelnek, a többi ciklusban a közepes gyakoriságú nevek közé tartoznak. A *Misák* név pedig kizárólag csak a 4. korszakban van jelen a gyakori nevek között.

Közepes gyakoriságú nevek

1913–1932 között a *Kapásy* és a *Misák* családnevek alkotják a közepes gyakoriságúak csoportját. A *Kapásy* családnévvel csupán ebben az időszakban találkoztam, a későbbiekben nem bukkant fel az anyakönyvek alapján, nem kizárt, hogy ez a név kihalt.

A második korszakban a *Benedek* (2,1%), *Bara* (1,9%), *Kovács* (1,6%), *Szilvási* (1,6%), *Misák* (1,3%), *Bak* (1,2%), *Nyomó* (1,0%), *Biró* (0,9%), *Sándor* (0,9%), *Szernyi* (0,9%), *Ámit* (0,7%), *Bátyi* (0,7%), *Deák* (0,7%), *Herceg* (0,7%), *Vinda* (0,7%), *Géci* (0,7%), *Baksa* (0,6%), *Dávid* (0,6%), *Gábor* (0,6%), *Gerő* (0,6%), *Góré* (0,6%), *Kára* (0,6%), *Kiss* (0,6%), *Lakatos* (0,6%), *Sütő* (0,6%), *Verba* (0,6%) alkotják a közepes gyakoriságúak csoportját. Ezek közül az *Ámit*, *Dávid*, *Gerő*, *Góré*, *Kára*, *Nyomó*, *Szernyi* családnevek csak ebben a korszakban fordulnak elő.

A harmadik korszakban a következő 31 név tartozik a közepes gyakoriságú nevek közé: *Misák* (2,1%), *Bálint* (2,0%), *Bara* (2,0%), *Lakatos* (1,7%), *Sándor* (1,7%), *Bátyi* (1,6%), *Kiss* (1,6%), *Benedek* (1,5%), *Hete* (1,4%), *Nagy* (1,4%), *Szilvási* (1,4%), *Kupás* (1,3%), *Oláh* (1,1%), *Géci* (1,0%), *Vinda* (1,0%), *Farkas* (1,0%), *Varga* (0,9%), *Bakk* (0,7%), *Rendes* (0,7%), *Verba* (0,7%), *Baksa* (0,6%), *Biró* (0,6%), *Herceg* (0,6%), *Horváth* (0,6%), *Kovács* (0,6%), *Mészár* (0,6%), *Sütő* (0,6%), *Takács* (0,6%), *Úr* (0,6%), *Deák* (0,5%), *Tóth* (0,5%). Ezekből hat név: *Farkas*, *Horváth*, *Kupás*, *Oláh*, *Rendes*, *Takács* csak 1981–1995 között van jelen.

A negyedik korszak közepes megterheltségű családneveihez a következő nevek tartoznak: *Nagy* (2,4%), *Benedek* (2,2%), *Hete* (2,1%), *Badó* (1,9%), *Kovács* (1,9%), *Bara* (1,8%), *Kiss* (1,6%), *Pinte* (1,6%), *Gábor* (1,5%), *Lakatos* (1,5%), *Szilvási* (1,3%), *Varga* (1,3%), *Bakk* (1,2%), *Deák* (1,2%), *Baksa* (1,0%), *Bálint* (1,0%), *Sütő* (1,0%), *Herceg* (0,9%), *Papp* (0,9%), *Bátyi* (0,9%), *Biró* (0,7%), *Cserepáncs* (0,7%), *Orosz* (0,7%), *Tóth* (0,7%), *Úr* (0,7%), *Verba* (0,7%), *Vinda* (0,7%), *Dancs* (0,6%), *Hadar* (0,6%), *Sós* (0,6%), *Szántó* (0,6%), *Takács* (0,6%). A *Cserepáncs*, *Pinte*, *Tót* családnevek a négy vizsgált korszak közül mindössze itt szerepelnek.

Kis gyakoriságú családnevek

Kis gyakoriságú családnevekhez sorolom azokat a neveket, amelyet 2-3 személy visel, százalékszámát az összlakossághoz viszonyítva 0,5 alatti.

1913 és 1932 között két név tartozik a kis gyakoriságú nevek közé, a *Benedek* és a *Jankó*, ezek csupán egyszer fordultak elő a vizsgált időszakban. A *Benedek* név a másik három időszakban is megtalálható a közepes gyakoriságú nevek között, itt azért a kis gyakoriságú neveknek szerepel, mert ebből a korszakból csak nagyon kevés névanyag állt a rendelkezésemre. A *Jankó* név a többi időpontban nem szerepel.

A második időszak kis gyakoriságú nevei: *Balla* (0,4%), *Jani* (0,4%), *Korláth* (0,4%), *Varga* (0,4%), *Bercik* (0,3%), *Csiszlák* (0,3%), *Ferencik* (0,3%), *Gönci* (0,3%), *Hadar* (0,3%), *Kupás* (0,3%), *Mészár* (0,3%), *Móricz* (0,3%), *Sólymos* (0,3%), *Szóllósi* (0,3%), *Tárci* (0,3%), *Tóth* (0,3%), *Bartók* (0,1%), *Beregszászi* (0,1%), *Cserenyák* (0,1%), *Csik* (0,1%), *Dancs* (0,1%), *Demeter* (0,1%), *Fialka* (0,1%), *Hajdú* (0,1%), *Iván* (0,1%), *Kállai* (0,1%), *Kanalas* (0,1%), *Katlin* (0,1%), *Kampó* (0,1%), *Köröskényi* (0,1%), *Lelkes* (0,1%), *Lőrinc* (0,1%), *Márai* (0,1%), *Nyitrai* (0,1%), *Oláh* (0,1%), *Pataki* (0,1%), *Urblik* (0,1%).

A harmadik korszak kis gyakoriságú nevei: *Ámit (0,4%), Balla (0,4%), Bogár (0,4%), Dávid (0,4%), Gábor (0,4%), Szabó (0,4%), Bartók (0,3%), Dancs (0,3%), Fehér (0,3%), Lőrinc (0,3%), Nyomó (0,3%), Orosz (0,3%) Révész (0,3%), Váradi (0,3%), Demete (0,3%), Gönci (0,3%), Iván (0,3%), Kádas (0,3%), Katlin (0,3%), Sós (0,3%), Szatmári (0,3%), Bagu (0,2%), Bimba (0,2%), Csicsó (0,2%), Ferencsik (0,2%), Hadar (0,2%), Haga (0,2%), Jani (0,2%), Kállai (0,2%), Kertész (0,2%), Komonyi (0,2%), Kopinec (0,2%), Kuruc (0,2%), Lelkes (0,2%), Levcsák (0,2%), Mezei (0,2%), Miskolci (0,2%), Noshogy (0,2%), Rác (0,2%), Remecki (0,2%), Repkó (0,2%), Sebők (0,2%), Sponták (0,2%), Tari (0,2%), Vég (0,2%), Ambrusz (0,1%), Bajusz (0,1%), Bakos (0,1%), Barta (0,1%), Bellák (0,1%), Benyácsi (0,1%), Bercik (0,1%), Borbély (0,1%), Borovszkij (0,1%), Bocskár (0,1%), Borók (0,1%), Buda (0,1%), Cserepánc (0,1%), Csiszlák (0,1%), Csuzmaj (0,1%), Dókus (0,1%), Fejes (0,1%), Fintor (0,1%), Fodor (0,1%), Fodó (0,1%), Gál (0,1%), Guszti (0,1%), Hegyi (0,1%), Horkay (0,1%), Iszák (0,1%), Ivanyina (0,1%), Kacsari (0,1%), Kanalas (0,1%), Kampó (0,1%), Kepics (0,1%), Koperc (0,1%), Lackó (0,1%), Leszecsó (0,1%), Liszenkó (0,1%), Levicki (0,1%), Márton (0,1%), Magyar (0,1%), Mező (0,1%), Obednin (0,1%), Orosi (0,1%), Palkó (0,1%), Pongó (0,1%), Pankovics (0,1%), Poroknávec (0,1%), Sima (0,1%), Szántó (0,1%), Szernyi (0,1%), Szlegura (0,1%), Szkiba (0,1%), Szuperák (0,1%), Tamási (0,1%), Tujev (0,1%), Vindor (0,1%), Vinyik (0,1%).*

1996 és 2006 közötti időszak kis gyakoriságú családnevei: *Dávid (0,4%), Dókus (0,4%), Farkas (0,4%), Gál (0,4%), Haga (0,4%), Horváth (0,4%), Jani (0,4%), Kádas (0,4%), Kopilec (0,4%), Máté (0,4%), Sándor (0,4%), Vaszilcsenkó (0,4%), Bogár (0,3%), Fejes (0,3%), Fejér (0,3%), Gönci (0,3%), Kántor (0,3%), Nyomó (0,3%), Popovics (0,3%), Sima (0,3%), Sponták (0,3%), Szernyi (0,3%), Aliev (0,1%), Balla (0,1%), Barkaszi (0,1%), Bartók (0,1%), Benyák (0,1%), Bercik (0,1%), Berki (0,1%), Borbély (0,1%), Borsodi (0,1%), Bodnár (0,1%), Burcsu (0,1%), Csicsó (0,1%), Csoma (0,1%), Demeter (0,1%), Ésik (0,1%), Ferencsik (0,1%), Fényes (0,1%), Gerő (0,1%), Godzsáev (0,1%), Góré (0,1%), Gyerlemenkó (0,1%), Györke (0,1%), Ignác (0,1%), Iván (0,1%), Juhász (0,1%), Kacsari (0,1%), Kampó (0,1%), Kecskés (0,1%), Keresztyén (0,1%), Kertész (0,1%), Komonyi (0,1%), Koperc (0,1%), Kundrik (0,1%), Kupás (0,1%), Lackó (0,1%), Lőrinc (0,1%), Menglijeva (0,1%), Manyura (0,1%), Medvigy (0,1%), Mező (0,1%), Mészáros (0,1%), Miskolci (0,1%), Mitro (0,1%), Obednin (0,1%), Ótup (0,1%), Örmény (0,1%), Palkó (0,1%), Pavlisinec (0,1%), Petrusz (0,1%), Pongó (0,1%), Posta (0,1%), Pognác (0,1%), Poroknávec (0,1%), Rozman (0,1%), Salánki (0,1%), Sankó (0,1%), Stefán (0,1%), Sváb (0,1%), Szabó (0,1%), Szagljánik (0,1%), Szigeti (0,1%), Szlegura (0,1%), Szöllösi (0,1%), Szűcs (0,1%), Tamási (0,1%), Volosin (0,1%), Walenta (0,1%), Zazulics (0,1%).*

Ebben a kategóriában vizsgált nevek rávilágíthatnak, hogy mekkora a névállomány gyarapodása, illetve mekkora volt az egyes időszakokban a személyeket megkülönböztető nevek száma. Ezeknél a kis gyakoriságú neveknél a családnév még jól betölti a megkülönböztető, identifikáló funkciót.

A harmadik időszakban a névállomány gazdagabb, mint a többi korszakban, s ez azért lehetséges, mert itt nagyobb időintervallumban vizsgálom a neveket. 1981 és 1995 között a személyeket megnevező családnevek száma 141. Ez a teljes névállományban előforduló 209 névfajtának 67,8%-ka.

1996 és 2006 között az egy személyt megnevező tulajdonnevek száma 68. Ebben az időszakban előforduló 130 névfajtának az 52%-a.

Mindegyik korszakban az egy személyt jelölő nevek száma jóval nagyobb a többi névhez viszonyítva, a negyedik időszakban azonban kimagaslóan sok az egyszer előforduló nevek száma, ebből következtethetünk a betelepülő lakosság magas arányára. Ebben az időben erőteljesen érzékelhetők a szláv nevek (*Borovszkij, Cserepávec, Pankovics, Poroknávec, Ruzsinkó, Noshogy, Kopinec*).

Összegezve a fent leírtakat a családnevek gyakoriságáról, megállapítható, hogy az 1913–1932 között előforduló leggyakoribb nevek mindegyike megtalálható a többi vizsgált időszakban is. 1948 és 1955 között a személyek 33%-a visel közepes és ritka gyakoriságú nevet.

1981–1995 és 1996–2006 között újabb családnevek megjelenését figyelhetjük meg, a családnevek számának a bővülése a népesség gyarapodására utal.

Az 1981–1995 és 1996–2006 közötti korszakról megállapítható, hogy fejlődő, gazdagodó időszak volt. Mind a négy időszakban használt nevek 41%-áról elmondhatjuk, hogy egyediek, mivel csupán egyszer fordulnak elő.

3. A családnevek vizsgálata nyelvi eredet szempontjából

Mielőtt jelentéstani szempontból elemezném a neveket, előtte fontos elvégezni a nevek nyelvi eredetének vizsgálatát. A nevek e csoportjának átfogó elemzésétől eltekintek, mindössze megpróbálok elkülöníteni a nem magyar családneveket, és megállapítani arányait kutatópontom családnévállományában.

A 208-féle névből nem túl sok az idegen hangzásúak száma. Ezek általában a kis gyakoriságú nevek között szerepelnek, többnyire csak egy személyt jelölnek.

Nagydobrony családnévanyagában a következő, valószínűleg szláv eredetű nevekkal találkoztam: *Aliev, Ambrusz, Benyácski, Benyák, Borovszkij, Cserenyák, Cserepávec, Ferencsik, Fialka, Godzsáev, Gyerlemenkó, Ivanyina, Kepics, Koperec, Kopilec, Kopinec, Kundrik, Levicki, Lizenkó, Leszecsó, Manyura, Medvigy, Menglijeva, Mitro Noshogy, Obednin, Pankovics, Pavlisinec, Petrusz, Popovics, Poroknávec, Repkó, Ruzsinkó, Szagljánik, Szkiba, Szlegura, Tujev, Vaszilcsenkó, Vinyik, Volosin, Zazulics*.

Az idegen nyelvből eredő nevek másik típusát a német eredetűek alkotják, csupán három nevet soroltam ebbe a kategóriába: *Iszák, Rozman, Walenta*.

Voltak olyan családnevek, amelyeknek nyelvi eredetét biztosan nem tudtam eldönteni. Ezek a következők: *Úrblik, Ótup*.

	1913–1932	1948–1955	1981–1995	1996–2006
	nevek száma	nevek száma	nevek száma	nevek száma
magyar eredetű	12	72	116	105
idegen eredetű	–	4	25	26

A korszakok összehasonlításakor kitűnik, hogy az idegen nevek megjelenése az utolsó két vizsgált időpontban szembetűnő. Az első vizsgált időszakban, 1913 és 1932 között nem találtam idegen eredetű neveket. Nagyobb számban a harmadik időtartamtól mutathatók ki jelenlétük, erre enged következtetni, hogy a rendszerváltás után a településen, csekély mértékben ugyan, de kimutatható az

ukrán és a magyar népesség keveredése.

46 nem magyar eredetű nevet találtam, ezek a nevek a névállomány 22%-át teszik ki.

A nagydobronyi családnevek között idegen nyelvben keletkezett névréteg-ről összefoglalóan megállapítható, hogy közel negyed részét képviselik a család-névállománynak.

4. A családnevek jelentéstani vizsgálata

Jelentéstani elemzéskor a csupán magyar eredetű neveket vizsgálom. A családnevek rendszerezését Kálmán Béla (Kálmán 1969: 76) és Hajdú Mihály (Hajdú 2003: 771) felosztása alapján végzem. A neveket Kázmér Miklós *Régi magyar családnevek szótára* (1993) segítségével sorolom típusokba. A következő 7 kategóriát különítettem el:

1. Fogalakra utaló családnevek: *Bakos, Bodnár, Borbély, Deák, Hajdú, Juhász, Kampó, Kanalas, Katona, Kovács, Kántor, Kádas, Kecskés, Kertész, Kupás, Lakatos, Mészár, Molnár, Papp, Pinte, Posta, Puskás, Révész, Sós, Solymos, Sütő, Szabó, Szántó, Szűcs, Takács, Varga.*
2. Személynévre utaló családnevek:
 - régi egyházi személynév: *Balla, Bara, Barta, Bartók, Bálint, Benedek, Bercik, Borók, Dancs, Dávid, Demeter, Dókus, Farkas, Gábor, Gerő, Gál, Géci, Györke, Ignác, Iván, Jani, Jankó, Keresztyén, Korláth, Lakkó, Lőrinc, Márton, Máté, Móric, Palkó, Pongó, Sankó, Sándor, Sebők, Tamási.*
 - régi világi személynév: *Badó, Bak, Baksa, Bogár, Csicsó, Csík, Fintor, Haga, Hete, Kára.*
3. Helynévi eredetű családnevek
 - puszta helységnevek: *Mező, Buda, Csoma*
 - település és határrészekre utaló családnevek általában *-i* képzővel: *Barkaszi, Bányai, Beregszászi, Berki, Borsodi, Gönci, Hegyi, Hidi, Horkay, Kacsari, Kapásy, Kállai, Komonyi, Levicki, Márai, Mezei, Miskolci, Nyitrai, Orosi, Pataki, Ragyóczy, Remecki, Ráti, Salánki, Szanyi, Szatmári, Szernyi, Szigeti, Szilvási, Szöllősi, Tari, Váradi, Vég.*
4. Tulajdonságra utaló: *Bajusz, Balog, Fehér, Fejes, Fejér, Fényes, Fodor, Góré, Hadar, Kis, Lelkes, Nagy, Nyomó, Rendes, Sima.*
5. Néphez, népcsoporthoz való tartozást jelentő családnevek: *Tót, Horváth, Kuruc, Magyar Orosz, Oláh, Örmény, Sváb.*
6. Tisztséget, méltóságot jelölő családnevek: *Biró, Herceg, Úr.*
7. Bizonyalan besorolású nevek: *Ámit, Bagu, Bellák, Benyák, Bimba, Bocskár, Burcsu, Csiszlák, Ésik, Fodó, Guszti, Misák, Sponták, Szuperák, Tárci, Verba, Vinda, Vindor.*

A családnevek jelentéstani csoportosítását a következő táblázatban foglaltam össze:

Sorszám	Családnevek csoportjai	Családnevek	
		Száma	Százaléka
	Foglalkozásra utaló családnevek	31	20
	Személynévre utaló családnevek	46	29
	Helynévi eredetű családnevek	36	23
	Tulajdonságra utaló családnevek	15	10
	Néphez, népcsoporthoz való tartozást jelentő családnevek	8	5
	Tisztséget, méltóságot jelölő családnevek	3	2
	Bizonytalan besorolású nevek	18	11
	Összesen	157	

A táblázatból kitűnik, hogy a leggyakoribbak a személynévre utaló családnevek, a névanyag 29%-át teszik ki. A személyneveken belül külön csoportosítottam a régi egyházi személyneveket és a régi világi személyneveket. Megállapítható, hogy az egyházi személynevekből másfélszer több van, mint a világi személynevekből.

A foglalkozásra (20%) és a származási helyre (23%) utaló családnevek 3% különbséggel szerepelnek a névanyagban. A foglalkozásra utaló családnevekből következtetni lehet, hogy milyen tevékenységet végeztek az itt élő emberek a nevek megszilárdulásakor. A helynévi eredetű családnevekből pedig a betelepülés irányáról lehet következtetni. 1996 és 2006 között Nagydobrony névanyagában megjelent a *Salánki* családnév (Salánk egy kárpátaljai település a Nagyszőlősi járásban). A leggyakoribb két családnév (*Szanyi*, *Hidi*) is helynévi eredetű. A helységnevekre utaló családnevek jelentős része *-i* képzővel alakult, mindössze három olyan nevet találtam, amelyhez nem járult képző (*Mező*, *Buda*, *Csoma*).

A negyedik legnagyobb egységet azok a nevek alkotják, amelyeknek bizonytalan voltam a besorolásában (11%). A *Vindor* családnév lehetséges, hogy a *Vinda* változata. A *Verba* név lehet a *Verbai* rövidült alakja, amelyre Kázmér Miklósnál találtam adatot. A *Bimba* családnév lehet akár szóhasadás eredménye *Bamba~Bimba*.

Szép számmal akadnak a névanyagban tulajdonságra utaló nevek is, amelyek körülbelül fele-fele arányban utalnak a külső és belső tulajdonságra.

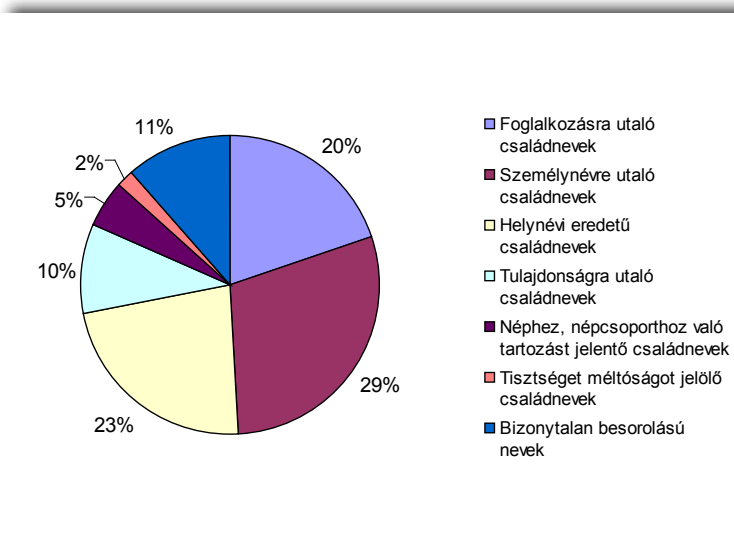
A néphez, népcsoporthoz való tartozást jelentő családnevek a névkincs 5%-át teszik ki.

Tisztséget, méltóságot jelölő családneveket hármat (2%) találtam.

Akadtt néhány olyan családnév is, amely több kategóriába besorolható, például *Géci* utalhat származási helyre és becenévre, *Farkas* apanév és tulajdonságnev, *Tamási* apanév és helynév, *Bakos* apanév vagy foglalkozásnev.

A *Farkas* nevet nem a köznévi, hanem a személynévi alapszavú családnevek közé sorolom, mert valószínű, hogy előzménye nem közszo, hanem a régi magyar személynév lehetett, a *Tamási* nevet ugyancsak a személynévi alapszavú családnevekhez soroltam, mivel a környéken ilyen helynév nem található, ezért valószínűbb a személynévi eredete. A *Géci* nevet szintén ebből a megfontolásból soroltam a személynévre utaló családnevek közé.

A táblázatban foglalt értékeket diagram segítségével szemléltetem.

5. A családnevek morfológiai vizsgálata

Hajdú Mihály így ír a családnevek morfológiai vizsgálatával kapcsolatban: „Abban az esetben, amikor egy szó közzöként egységes egészet alkot, s általános használatban megtalálható, akkor nem tekintem névtani jelenségnek az alaktani eltérést” (Hajdú 2003: 809). A képző nélküli családnevek közé azokat a neveket is besorolom, amelyek a bennük lévő, javarészt elhomályosult képzők a név alakulásában már nem vettek részt.

1. Képző nélküli, tőalakú családnevek: *Balla, Balog, Bajusz, Bak, Bara, Barta, Bakos, Bálint, Benedek, Biró, Bocskár, Bodnár, Bogár, Borély, Buda, Burcsu, Csoma, Dávid, Deák, Demeter, Fehér, Fejér, Fintor, Fodor, Fodó, Gábor, Gál, Góré, Györke, Hadar, Haga, Hajdú, Heceg, Horváth, Ignác, Iván, Katona, Kántor, Kára, Keresztyén, Kis, Korláth, Kovács, Kuruc, Lőrinc, Magyar, Márton, Máté, Mező, Mészár, Molnár, Móric, Nagy, Oláh, Orosz, Örmény, Papp, Pinte, Posta, Sándor, Sima, Sváb, Szűcs, Takács, Tót, Úr, Varga, Vég, Vindor.*

2. Képzett családnevek

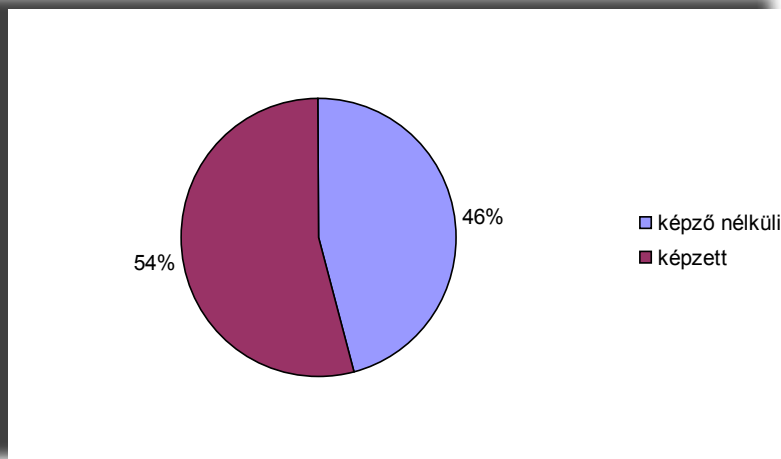
-i melléknévképző: *Barkaszi, Bátyi, Beregszászi, Berki, Borsodi, Farkas, Géci, Gönci, Hegyi, Hidi, Horkay, Kacsari, Kapásy, Kállai, Komonyi, Márai, Mezei,*

Miskolci, Nyitrai, Orosi, Pataki, Ragyóczy, Ráti, Remecki, Salánki, Szanyi, Szatmári, Szernyi, Szigeti, Szilvási, Szöllösi, Tamási, Tari, Váradi.

-s melléknév, ill. főnévképző: Dókus, Fejes, Fényes, Kanalas, Kádas, Kecskés, Kupás, Lakatos, Lelkes, Puskás, Rendes, Solymos, Sós.

-ó, -ő melléknévi igenévképzővel képzett családnevek: Nyomó, Sütő, Szabó, Szántó

-ász, -ész főnévképző: Juhász, Kertész, Révész.

Képző nélküli családnevekhez 69 név tartozik. Ebbe a kategóriába sorolható a foglalkozásra utaló családnevek nagy része (*Katona, Kovács, Molnár*), a személynévi alapú családnevek (*Dávid, Gábor, Lőrinc*), a tulajdonságra utaló családnevek jelentős része (*Balog, Nagy, Kis*), továbbá a népnevek (*Horváth, Orosz*), csupán egy helynév sorolható ebbe a csoportba (*Vég*).

Hajdú Mihály szerint „A tóalakban használt családnevek túlnyomó többsége a keresztnévekből kerültek ki” (Hajdú 2003: 810). Én eltérő adatokkal talákoztam Nagydobrony névanyagában. A tóalakban használt családnevek csupán 33%-a keresztnévi eredetű, többsége foglalkozásra, tulajdonságra, néphez, népcsoport-hoz való tartozásra utal.

A képzett neveknél az *-i* melléknévképzős családnevek a leggyakoribbak, amelyek többnyire a származási helyre utalnak (*Miskolci, Szernyi, Szilvási*).

Az *-s* képzővel ellátott családnevek nagyobb része foglalkozást jelent (*Kádas, Kanalas, Lakatos*), néhányuk pedig tulajdonságra utaló (*Fényes, Lelkes, Rendes*).

Az *-ó, -ő* melléknévi igenévképző is általában a foglalkozásneveknél figyelhető meg (*Sütő, Szabó*), mindössze 4 név tartozik ebbe a csoportba.

Az *-ász, -ész* főnévképző (3 név) szintén a foglalkozást jelentő családneveknél figyelhető meg (*Juhász, Kertész, Révész*).

A névanyagban van olyan toldalék, amely csupán néhány családnév alak-tani jellemzője. Ilyenek a becéző képzőket tartalmazó családnevek: *-i* (*Gusztai, Jani*); *-ó, -ő* (*Badó, Gerő, Jankó, Lackó, Palkó, Pongó*).

Egyszerű képzők: *-ó, -ő* (*Csicsó, Kampó*); *-a, -e* (*Bimba, Hete, Verba, Vinda*); *-s, -cs* (*Dancs*).

Testesebb képzők: *-sa (Baksa)*. Hajdú Mihály szerint a *Baksa* családnév előfordulása gyakoribb az Őrségben és az Ormánságban (Hajdú 2003: 816), a közepes gyakoriságú nevek között Nagydobrony névanyagában is megtalálható.

Vannak olyan nevek, amelyekhez képzőkapcsolatok járulnak: *-ók, ók (Sebők, Bartók, Borók)*. Hajdú Mihály ezeket elszórt előfordulásúaknak tartja, azt írja, hogy keleten gyakoribbak (Hajdú 2003: 818).

A névanyagban nem találtam olyan családnevet, amelynek összetett szó lenne az alapja.

A nagydobronyi családnevek 46%-a névtani tekintetben tőalakú, azaz képző nélküli, 54%-a pedig képzéssel keletkezett. A leggyakoribb az *-i* melléknévképző, amely legtöbbször a származási helyre utal. A becéző névből lett családnevekben csak az *-i* és az *-ó, -ő* képzővel alakult családneveket találtam.

Összefoglalás

Nagydobrony lakossága körében a vizsgált időszakban 208-féle családnevet jegyeztem fel. A nagy megterheltségű neveket körülbelül a lakosság fele viseli. A lakosság másik fele közepes és kis megterheltségű neveket visel, és viszonylag sokfajta családnéven osztozik. Ez úgy alakulhatott ki, hogy az őslakosság mellé az idő folyamán jelentős számú betelepült lakosság rétegződött. A családnévállomány a század végére lényegesen megnövekedett. A törzsökösnek tekinthető nevek száma mind a négy vizsgált időszakban túlsúlyban vannak. Az újabban meghonosodott családnevek nagyobb arányban az 1980-as 1990-es évektől mutathatók ki.

A törzsökös nevek közül egy családnévvvel sem találkoztam, amely kihalt volna, ez azért lehetséges, mert ezeket a neveket rendszerint sok család viseli.

A családnevek tipológiai osztályai közül a leggyakoribbak a személynévre, helynévre és a foglalkozásra utaló családnevek. Ezek a nevek teszik ki a névállomány mintegy 72%-át.

A családnevek 22%-a más nyelvből származik. Legnagyobb számban e tájegység ukrán, orosz lakosságának családnevei kerültek át. A szláv neveken kívül nagyobb számban nem honosodott meg idegen nyelvből származó név.

Morfológiai vizsgálat szempontjából a családnévállomány 54%-a képzett, 46%-a pedig képző nélküli. A tőszavakhoz több jelentéstani típus családnevei is besorolhatóak. A tőalakú családnevek jelentős része foglalkozásra és tulajdonságra utalók, illetve személynévi és népnévi eredetűek. A képzett nevek legnagyobb csoportját az *-i* melléknévképzővel alakult családnevek alkotják, amelyek a származási helyre utalnak.

IRODALOM

B. Gergely Piroska (1981). A kalotaszegi magyar családnevek rendszertani és funkcionális vizsgálata. Akadémiai Kiadó, Bp.

Fülöp László: A Somogy megyei Vizmente személynévei 1722–1900. MND. 86.

Hajdú Mihály (2003). Általános és magyar névtan. Osiris Könyvkiadó, Bp.

- Hajdú Mihály (1994). Magyar tulajdonnevek. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp.
- Kálmán Béla: A nevek világa. Gondolat Kiadó, Bp. 1967.
- Kázmér Miklós (1993). Régi magyar családnevek szótára. XIV–XVII. század. Bp.
- Móricz Kálmán (1995). Nagydobrony. Mandátum Kiadó, Beregszász–Budapest.
- J. Soltész Katalin (1979). A tulajdonnév funkciója és jelentése. Akadémiai Kiadó, Bp.
- Varga Józsefné Horváth Mária (2006). Történeti személynevek a Rábaközéből (1690–1895). Győr.
- Vörös Ferenc (2004). Családnév kutatások Szlovákiában. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony.